

odkupljeno delo, ampak da ve, — ker pač ne ustvarja zase, marveč skuša v svoj posebni poustvarjeni svet pritegniti čim bolj širok krog občinstva in prisluškovati njegovemu odzivu — da njegove slike ne samevajo jalove, brez možnosti umetniškega prijateljskega prepričevanja po depojih. Saj vemo za primere, da se umetnik dostikrat odreče tudi honorarju, če je prepričan, da bo prišla slika v roke človeka, ki jo bo cenil in mu bo resnično draga. Biti glas brez odmeva je hudo breme za kateregakoli ustvarjalca. Včasih se pod takšno težo osamelosti in neodmevnosti zgrudijo tudi najbolj samozavestni in zagnani umetniki, da ne omenjamo

MATEVŽ HACE, VAŠKA KRONIKA

Književnost

VAŠKA KRONIKA Matevža Haceta je knjiga, ki verjetno sodi v socio-loško politično zvrst pisanja. To se pravi, da pisec zlasti tokrat razčlenjuje vas v njenih »razrednih« okvirih, kolikor je o tem seveda mogoče govoriti: na tej vasi gre v glavnem za konservativne in napredne sile, ki vsekakor imajo svojo socialno podlago in utemeljitev večinoma v razlikovanju po kapitalnem premoženju. Vas torej po razlagi Matevža Haceta biva do druge svetovne vojne v nekako takšnem odnosu svojih notranjih protisil: na eni strani večina župnikov in vaških, kmečkih korenin sestavlja sredino zaostale, k stagnaciji, vernosti in izkoriščanju težeče gmote, na drugi pa bistri, relativno razgledani in uporni posamezniki pred-revolucijo, četudi z revolucijo brez jasne usmeritve. In tako je oblast pisateljsko že od začetka pisanja izročena biču, brezmočni kritiki in naposled tudi propadu, sami uporniki, se pravi nekoč napredni sloji pa so določeni za zmago. Vse to je razumljivo že sociologija, ki ji kot taki lahko popolnoma verjamemo in smo jo bodisi doživeli v

mnogih kriz in depresij, ki jim zapadajo vsi po vrsti prav zavoljo dvomov o smislu umetniškega dela brez odmeva.

Končajmo z mislijo, kaj od naštetega bi se dalo pri nas uresničiti že zdaj ali v bližnji prihodnosti. Trdimo lahko, da bi mogli prav v našem samoupravnem sistemu v celem posneti zgled, ki nam ga je pokazal Peter Stuyvesant. Zato je potrebno več dobre volje kot denarja. Tako bi končno spremenili priljubljeno reklo »umetnost ljudsvu« iz deklarativnega gesla v življenjsko likovno vzgojno metodo.

M. Tršar

knjigah ali v praksi. Vse do tu Vaška kronika niti ni posebno zanimiva, saj je njena pisana, artistična podoba enaka številnim večerniškim povestim, ki jim je pisani jezik veljal za popolno izdelano sredstvo, ki ga ni bilo treba več spreminjati, ampak se ga kratko malo naučiti in ga s tem reproducirati. V tem smislu tudi Vaška kronika s pridom obnavlja besedne zveze, ki so jih polna vsa jezikovna komunikacijska sredstva.

Zanimivejša, morda nekoliko nenavadna postaja miselna plat knjige v drugem ali zadnjem delu, kjer se pripoved prevesi v povojno obdobje, v katerem zaživijo zmagovite sile po socialnem in vojnem prevratu. Zanimiva je zasnova, ki jo je pisec položil na dno besedila. Zdi se, da na eni strani gre za zagovor pomirjevalnega procesa med predstavniki povojne cerkvene ter posvetne oblasti, potemtakem med zgodovinskimi nasprotniki, poleg tega pa za sicer že pri Hacetu ne novo tematiko (npr. Korenine se trgajo) vaše resničnosti: beg v mesto, konec vaškega patriarhalizma in vsega, kar je s tem v zvezi.

S to idejno zamisljijo se tu ni treba širše ukvarjati, saj ni več literarne na-

rave; njena književna preobлека tudi zdaj (namreč po vojni) ima videz kronike in zaznamuje predvsem dogodke, ki sestavljajo verigo sedanjih, aktualnih značilnosti. Kar doživljajo osebe kot Matija, Milka, Gregorka, stari Rebrov in župnik Andrej Strle idr., je bolj ali manj ilustracija in olepšava gole, dostikrat neprijetne resnice (ideje), kako namreč zdaj propada vas, zemlja, z vsemi delovnimi navadami, ki sodijo k njej.

V oblikovnem smislu je ta kronika že gotovo kronika. Vsiljuje pa se druga alternativa pri pisanju tipa Vaška kronika; če je namreč že vnaprej izbran realizem kot stilno tipološki pojem oziroma realističen delovni način — realističen kot deloma Jurčičev, Kersnikov ali Tavčarjev in koga mlajših — potem se je vsebinsko najbrž treba osredotočiti na drugo stran realizma, v katerem naj bi pisatelj vedel za vse vzroke in posledice dogajanja, in stopiti v realizem notranjega doživljanja, ne zgodovinskega materiala, h kateremu ne spadajo sociološko-politične komponente sveta. Tudi tu se odpre »realizem brez bregov«, eno samo življenje: in drugo je vprašanje, ali je to življenje mogoče ustrezno natočiti v naš sodoben jezik. Realist je pač zrasel z vero, s poznanjem vseh zakonitosti, s prepričanjem o premoči nad nepredvidljivim in ga zato ni strah lastnega poguma. Zato piše realistično literaturo.

Povedati pa hočemo, da je kronika najbrž v takih okvirih možna z drugačno zastavitvijo problema, celo z docela drugačnim problemom, kot je to sociološko-politični. Kronološko zaporedje — recimo notranjih — dogodkov bi spet nudilo videz zgodovinskega, uredljivega, obvladljivega, pojasnljivega življenja, kot ga zdaj sicer v ravno obrnjeni vsebinski podobi prikazuje Matevž Hace. Pisanje te vrste je zategadelj obsojeno na to, da v končni posledici ne prinaša dosti privatnega, zasebnega, tj. takšnega, kar bi bilo,

denimo samo prva, izvirna last Matije, Gregorke, Tončke, župnika ali Ribnovega pa drugih. In to seveda ni usoda samo Vaške kronike, temveč usoda vseh besedil, ki jim je na začetek postavljeno splošno spoznanje ali splošna resnica kot vodilo vsebine in oblike.

J. Horvat

IVAN MEŠTROVIČ, SPOMINI

O Spominih Ivana Meštroviča, kot je naslovljen slovenski prevod avtorjevih Uspomena na političke ljude i dogadja, je mogoče govoriti iz dveh vidikov, in to iz zgodovinskega in literarnega. Eksaktna zgodovinska raziskava bi pač lahko pokazala avtentičnost zapisov, medtem ko bi literarna med drugim morala ostati na negotovih tleh fantazije in osebnih izkušenj in bi potemtakem z relativnimi kriteriji, človeško prilagodljivimi merili preverjala intenziteto piščevih impresij.

Toda kakor se analizi zgodovinske narave tu ni mogoče bližati, pa je prav tako skoraj izključena tudi kakršnakoli književna študija o tej knjigi. V tem smislu se zdi, da naslov prevedenega besedila ni ravno najbolje izbran, saj gre za čisto določeno vrsto spominov, ki jih je Meštrovič v svojem naslovu deloma sam nakazal — očitno se je zavedal, da pri pisanju ni opravljal literarnega dela, pač pa bolj ali manj kronološko nizal podatke in dogodke, ki jim je bil priča. Gre tedaj za informacije, ki so same na sebi bolj ali manj puste, brez globoke osebne barve, čeprav so po drugi plati zgodovina s privatne strani. In ravno ta privatna stran zgodovine, kakor jo je tu popisal najbolj slavni kipar Hrvaške, je tisto, kar vso zadevo postavlja v dokaj privlačen okvir. V posebni luči se namreč pokaže nastajanje pa obstajanje predaprilske Jugoslavije ter prav tako Neodvisne države Hrvaške in nazadnje nekaj vodilnih zgodovinskih osebnosti iz tistega časa, kot so srbski kralji, ministri in